

Het Priona concept: een schaakspel

met de natuur

Henk Gerritsen

Dertig jaar geleden begon ik samen met mijn vriend Anton Schlepers met de aanleg van de Priona tuinen op de grond rond het ouderlijk huis van Anton in Schuinesloot. Zomaar, om wat te doen te hebben wanneer we er logeerden, en om de plek wat op te waarderen. Want hoewel het grondgebied van de Priona (de bijnaam van Anton's vader) ook dertig jaar geleden al een bijzondere magie uitstraalde, met zijn tientallen eeuwenoude eiken en het onvergeloofbare vogelkoor ieder voorjaar - het was als enige gespaard gebleven voor de bulldozers van de ruilverkaveling, die het omringende landschap totaal hadden verwoest - de ravage, die de familie Schlepers er in de loop der jaren had aangericht mocht wel eens worden opgeruimd. Overal lagen olievaten en autowrakken en slingerde afval in het rond. Ik kan me niet herinneren dat

er veel meer groeide dan vlieren, kweekgras en brandnetels.

In 1983 was het voorbij met het 'zomaar'. Thuis in Amsterdam zagen we met toegeknepen keel een documentaire op de televisie over Aids, waarin voor het eerst werd uitgelegd waar je het van kreeg - voor die tijd was de oorzaak niet duidelijk - en waarin gesteld werd dat er in Nederland waarschijnlijk al duizenden mensen waren besmet. Omdat tegelijkertijd in Schuinesloot woon-

ruimte was vrijgekomen, hoefden we niet lang na te denken. Weg wilden we, weg uit Amsterdam, in de (ijdele) hoop dat we op tijd waren. Tevergeefs. In 1991 werd bij ons allebei Aids geconstateerd. Anton overleed twee jaar later, en nu ben ik aan de beurt. Er is een ongeneeslijke vorm van longkanker vastgesteld, die niet in de eerste plaats door mijn shagverslaving, maar vooral door mijn Hiv-medicatie lijkt te zijn veroorzaakt.

In de jaren na 1983 hebben we keihard gewerkt, met de dood op de hielen, om nog iets van onze idealen waar te kunnen maken. Ik kan me herinneren hoe ik dacht, toen ik in 1988 de taxussen en buxussen plantte voor wat het “grilknipsel” in Kaatje’s tuin moest worden: “Je bent gek, je ziet het nooit af.” Maar ik deed het toch.

In de jaren van onze samenwerking zijn de Priona tuinen uitgegroeid tot iets dat veel meer is geworden dan zomaar een tuin. Hoewel het altijd wat gênant is om jezelf veren in de kont te steken, durf ik wel te stellen dat Priona een uniek concept is geworden dat door velen in binnen- en buitenland als zodanig is herkend en gewaardeerd. Niet door iedereen, maar dat kan ook niet anders.

Wanneer je iets bijzonders creëert, roep je emotie op: het is zelfs een keer voorgekomen dat luttele minuten nadat een bezoeker me snikkend van ontroering over zoveel moois had omhelst, een andere bezoeker me woedend te lijf wou gaan...

Het Priona concept is in wezen de synthese van twee ogenschijnlijk tegengestelde uitgangspunten. Mijn uitgangspunt is altijd geweest om met wilde planten uit de hele wereld begroeiingen en plantengemeen-

schappen tot stand te brengen, die binnen de beperkte ruimte van de tuin een soortgelijke emotie konden oproepen als de emotie die ik voelde bij het zien van bijzondere natuurgebieden - of dat nu op Terschelling, bij de Drentse Aa, in de Pyreneeën, het Pindusgebergte in Griekenland, het Karstgebied van Slovenië, het cultuurlandschap van Andalusië, aan de voet van de Ararat in Turkije of in de Kalahari was.

Anton’s uitgangspunt was totaal

anders. Niet gehinderd door enige ballast in de vorm van kennis van de natuur, plukte hij armenvol bloemen om er enorme boeketten van te maken, en verwoestte hij mijn zorgvuldig uitgedachte beplantingen door er absurde sculpturen tussen te zetten van alle mogelijke rotzooi die hij zowel binnen als buiten de tuin vond en plantte hij er dahlia’s en zonnebloemen tussen. En zonder zich iets aan te trekken van de door mij bedachte vormgeving spitte hij lukraak stukken uit het gras en vulde ze met de planten die ik had weggevoerd. Hij kon nooit iets weggooien. Tot mijn grote frustratie. Maar omdat ik mijn ogen niet in mijn zak had en toch ook de schoonheid van Anton’s creaties wel kon zien groeide bij mij langzaam het inzicht dat juist de tegenstelling tussen mijn gestructureerde aanpak en Anton’s willekeur die emotie oproep die ik met alleen mijn kennis van plantengemeenschappen nooit tot stand had kunnen brengen. Want hoe logisch en gestructureerd de natuur ook lijkt te zijn, iedere poging om die structuur te vangen in wetenschappelijke systemen en tabellen lijdt uiteindelijk schipbreuk omdat de natuur niet statisch is, maar een samengaan van dode en levende materialen dat dermate veranderlijk

Doelstellingen Stichting Priona Tuinen

1. De ontwikkeling en toetsing van ideeën voor de aanleg en het onderhoud van gevarieerde, naturalistische beplantingen voor particuliere en openbare tuinen en parken, zodanig dat de barrières tussen tuinen en parken enerzijds en het halfnatuurlijke cultuurlandschap en 'wilde' natuur anderzijds vervagen dan wel geheel komen te vervallen. Het uiteindelijke doel is het herstellen en vergroten van de biodiversiteit.

Een en ander moet worden nagestreefd door:

- Het verkrijgen en verder ontwikkelen van inzicht in natuurlijke processen en ecosystemen, in het bijzonder kennis van plantengemeenschappen en hun functioneren in ruimte en tijd.
- De erkenning van de intrinsieke waarde van planten en dieren. Ieder levend wezen heeft zijn eigen wetten en rechten, waarmee niet naar believen gemanipuleerd kan worden.
- De bereidheid om ten allen tijde af te zien van methoden die het milieu negatief belasten. Kunstmest en bestrijdingsmiddelen worden nooit toegepast, kunstmatige beregening alleen in uitzonderlijke gevallen, het gebruik van machines wordt tot een minimum beperkt. Toe te passen harde materialen moeten milieuvriendelijk zijn geproduceerd.

2. Het ruimte bieden aan originele, artistieke en soms ronduit absurde ideeën op het gebied van de vormgeving van tuinen en parken, binnen het kader van het bovengenoemde. Dat betekent dat aanwezige planten en dieren, die niet zonder schade verplaatst kunnen worden, prioriteit hebben boven de vormgeving. Wanneer levend materiaal zich niet (meer) verhoudt tot de vormgeving, dient de laatste aangepast te worden. De vormgeving heeft ten doel de beplanting te versterken, niet andersom.

3. Het verspreiden van genoemde achtergronden, doelstellingen en bevindingen door middel van publicaties in boeken, tijdschriften en op het internet, door lezingen en cursussen, door het tot stand brengen van en/of medewerken aan een (internationaal) studiecentrum en door het bieden van stageplaatsen aan geïnteresseerde studenten.

4. Voor het verwezenlijken van bovengenoemde doelstellingen staat vooralsnog het grondgebied van de Priona Tuinen (2 hectare) ter beschikking. Gestreefd wordt naar het uitbreiden van het gebied door het verwerven van aangrenzende terreinen en/of het aangaan van samenwerkingsverbanden en beheersafspraken met bewoners/gebruikers van onroerende zaken in de regio en de stichting Het Overijssels Landschap. Bovendien wordt gestreefd naar samenwerking met gelijkgezinde tuinen, parken en instellingen in binnen- en buitenland, ter wederzijdse ondersteuning, om ideeën en medewerkers uit te wisselen en om gezamenlijke projecten te realiseren.

en verrassend is dat het nooit helemaal begrepen kan worden. En met name die ongrijpbaarheid, of beter: ongrijpbare schoonheid veroorzaakt de emotie.

Een eerste proeve van dat inzicht was de aanplant in 1988 van de absurde, niets voorstellende taxus- en buxussculptuur. Een sculptuur die ik, ondanks mijn sombere bijgedachten destijds, wél heb kunnen afmaken. Na Anton's overlijden heb ik ruimschoots de tijd gekregen om het Priona concept verder te ontwikkelen en te verfijnen, zowel in mijn eigen tuin als in de tuinen die ik voor anderen heb ontworpen, en in de artikelen die ik voor vele tuintijdschriften heb geschreven. Een concept dat in de loop van de jaren dermate gecompliceerd is geworden dat ik er een boek over heb geschreven, dat in maart zal verschijnen bij Architectura & Natura. Zo gecompliceerd, dat het eigenlijk niet doenlijk is het kort samen te vatten.

Desondanks waag ik een poging.

Heel summier:

Het is een schaakspel met de

natuur, dat gebaseerd is op een gedegen kennis van wilde plantengemeenschappen en hun functioneren in ruimte en tijd, maar daar soms ver van afdwaalt (de artistieke vrijheid die ik mezelf toesta). Binnen het spel passen 'mislukkingen': onvoorziene en soms ronduit ongewenste ontwikkelingen (zevenblad, brandnetels, ingestorte planten), die bij nader inzien een functie vervullen en uiteindelijk bij kunnen dragen aan de schoonheid van het geheel. Soms wel en soms niet: dat is een persoonlijke afweging.

Het spel heeft een aantal strikte regels: geen gif of kunstmest, en een strakke vormgeving (het schaakbord). Strak betekent niet per se recht of rond, het kan ook grillig zijn. Strak betekent: in principe onveranderlijk, tegenover de veranderlijkheid van de beplanting.

En het zo nu en dan toevoegen van absurditeiten, die iedere bestaande structuur doorkruisen, zodat de noodzaak om nieuwe ideeën te ontwikkelen aanwezig blijft. Verandering

is essentieel. Een tuin is nooit af. Wanneer die indruk wel wordt gewekt, verdwijnt de emotie.

De laatste jaren is bij mij het plan gegroeid om mijn ervaringen, inzichten en experimenten verder te ontwikkelen door o.a. het oprichten van een internationaal studiecentrum en een bureau voor tuin- en landschapsarchitectuur en natuurontwikkeling.

Het ziet er naar uit dat ik daar zelf niet meer aan toe zal komen. Maar dat mag niet het einde betekenen van het Priona concept. Daarom zet de Stichting Priona Tuinen mijn werk voort.

In het kader de doelstellingen van de stichting. Daarbij hoort uitdrukkelijk *niet* de doelstelling de Priona tuinen te behouden zoals ik ze heb bedacht. Het is nu eenmaal de tragiek van de tuinontwerper dat zijn werk tijdelijk is. Een tuin is immers een dynamisch proces. Iedere poging dat proces te bevriezen betekent het einde van de tuin.

Oproep

Het is duidelijk dat op zeer korte termijn mensen gevonden moeten worden die het onderhoud van de Priona tuinen komend voorjaar ter hand kunnen nemen. Zij kunnen zich aanmelden op onderstaand adres.

Daarnaast is ieder ander die zich kan vinden in de doelstellingen van de Stichting Priona Tuinen, en die denkt daar op een of andere wijze een praktische, artistieke en/of wetenschappelijke bijdrage aan te kunnen leveren uitgenodigd om zich eveneens te melden op onderstaand adres:

Stichting Priona Tuinen
P/a Heilien Tonckens
Oude Willem 2
8426 SM Appelscha
tel. 0516 433292
heilien@deheliant.nl
of op
henk@prionatuinen.com